

West-Vlamingen vinden vooral werk in eigen streek

Bart Rondas, geograaf en planoloog

Circa 85% van de werkende West-Vlamingen is aan de slag in eigen provincie. Daarmee is West-Vlaanderen qua arbeid de meest zelfvoorzienende van alle Belgische provincies.

Maar hoe is de situatie binnen de kustprovincie? Hoe manifesteert zich de socio-economische organisatie op gemeentelijk niveau? Is de tewerkstelling homogeen verspreid over de provincie of geconcentreerd in economische kernen? En hoe polariseren deze kernen de kustprovincie? Wat kan het ruimtelijke beleid hieruit leren?

Als we West-Vlaanderen toetsen aan de andere Belgische provincies, dan blijkt uit cijfers van **Steunpunt Werk** uit 2015 dat de kustprovincie het hoogste scoort inzake tewerkstelling binnen de provinciegrens⁽¹⁾. Met een resultaat van **85%** gaat West-Vlaanderen vooraf aan de provincies Antwerpen (83%), Luik (82%), Limburg (76%) en Oost-Vlaanderen (71%). De overige Belgische provincies scoren nog lager. Het Brussels Gewest is goed voor 80%.

Dat West-Vlaanderen één robuuste socio-economische gemeenschap is, blijkt ook uit een artikel dat eind 2017 verscheen in **Belgeo** (Belgisch Tijdschrift voor Geografie)⁽²⁾. Via algoritmen wordt gezocht naar ruimtelijke verbanden tussen gemeenten op basis van de intensiteit van pendelstromen. We zoomen verder in op de situatie binnen de kustprovincie.

Een pendelmatrix voor West-Vlaanderen, speciaal opgesteld door het Steunpunt Werk, verdeelt alle werkende inwoners per West-Vlaamse gemeente over de West-Vlaamse gemeenten waar ze werken. De cijfers zijn gemiddelden voor 2015. Ze omvatten de loontrekkenden tussen 15 en 64 jaar en dus geen zelfstandigen. We verenigen het begrip 'tewerkstelling' tot de jobs die ingevuld

worden door inwoners van West-Vlaanderen zelf.

Economische kernen in West-Vlaanderen

Een **werkgemeente** is een gemeente met meer jobs dan er werkenden zijn onder de inwoners van die gemeente. Deze gemeenten trekken dagelijks werkkrachten aan via pendel.

Een **economische kern** is een groep aan elkaar grenzende werkgemeenten. Toegepast op ons bronbestand, dat enkel de relaties tussen de West-Vlaamse gemeenten bepaalt, identificeren we **tien werkgemeenten**. Verruimen we het bronbestand met de drie aan Waregem grenzende Oost-Vlaamse gemeenten, dan vormt Waregem de elfde werkgemeente. Omdat Kortrijk en Kuurne, Veurne en Nieuwpoort, en Waregem en Wielsbeke aan elkaar grenzen, komen we tot **acht economische kernen**. *Zie tabel 1.*

Economische pendelgewesten

Vervolgens berekenen we de **pendelgerichtheid** van gemeenten op de economische kernen. Dat is de verhouding van het aantal werkende inwoners uit een gemeente X die in een economische kern Y gaan werken tegenover het totaal aantal werkende inwoners uit gemeente X. We ronden af op procenten.

Tabel 1: West-Vlaamse werkgemeenten en economische kernen, 2015

Economische kern	Bevat volgende werkgemeenten	Loontrekkende tewerkstelling
Brugge	Brugge	54.361
Kortrijk	Kortrijk, Kuurne	41.099
Roeselare	Roeselare	29.865
Oostende	Oostende	24.773
Waregem	Waregem, Wielsbeke	18.724
Ieper	Ieper	16.988
Veurne	Veurne, Nieuwpoort	9.292
Tielt	Tielt	7.983

Bron: eigen bewerking van het bronbestand opgemaakt door het Steunpunt Werk

Gemeenten die meer dan 15% pendelaars leveren aan de economische kern, vormen samen het **economische pendelgewest**. Als een gemeente de drempelwaarde haalt voor meer dan een economische kern, dan wijzen we ze toe aan de kern waarop ze het sterkste gericht is. *Zie tabel 2 op de volgende pagina.*

Trends en vaststellingen

De loontrekkende tewerkstelling is goed verspreid over gans West-Vlaanderen. Er is wat meer accent in het zuiden, waar naast Kortrijk, ook Roeselare, Waregem, Ieper en Tielt economische kernen zijn. In het dunner bevolkte noorden is naast Brugge en Oostende ook Veurne een economische kern.

(1) Bron: http://www.steunpuntwerk.be/cijfers?field_collectie_tid=All&field_indicator_tid=541&items_per_page=50

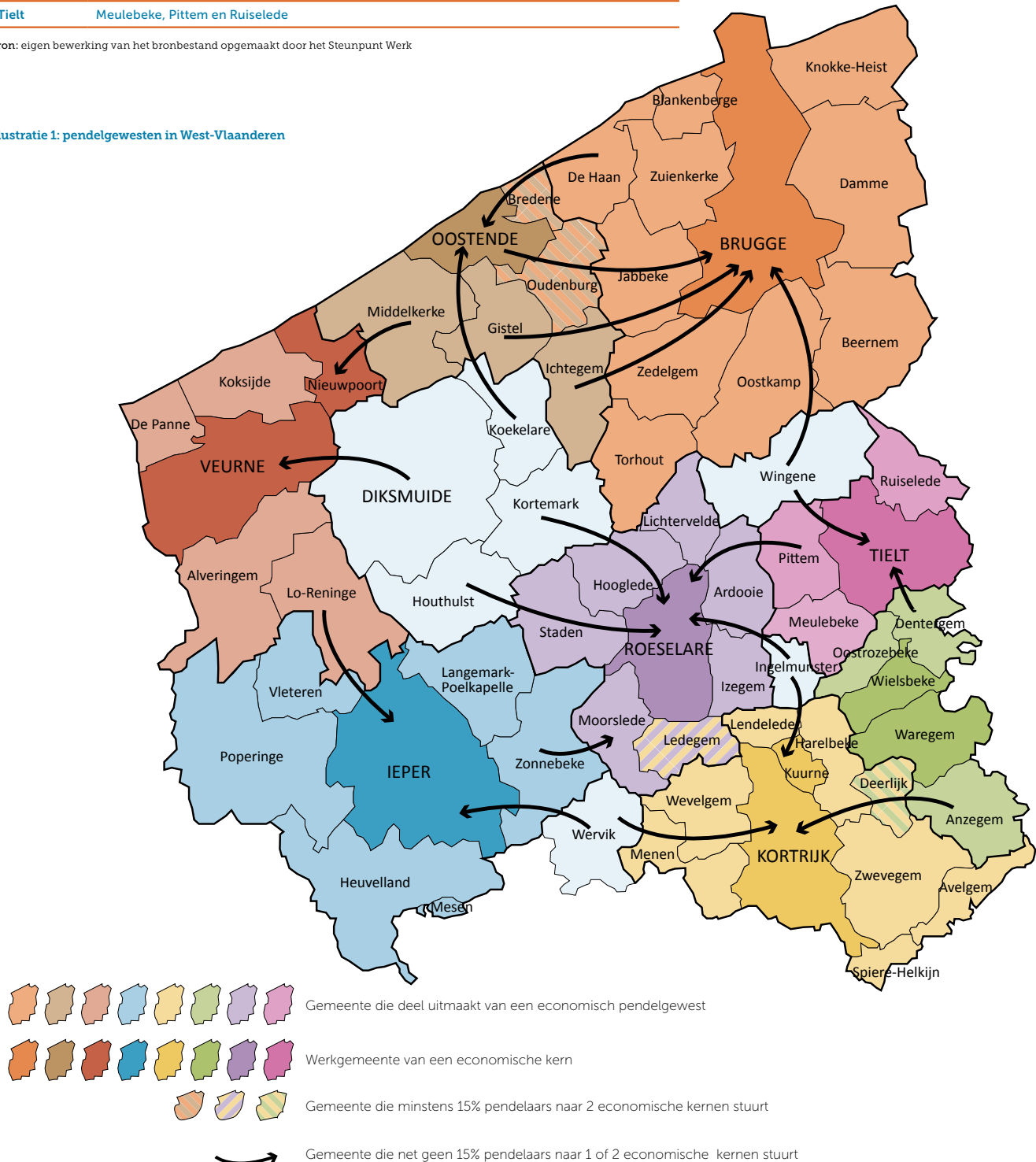
(2) Isabelle Thomas, Arnaud Adam en Ann Verhetsel, "Migration and commuting interaction fields: a new geography with community detection algorithm?", *Belgeo* (online), 4 / 2017

Tabel 2: gemeenten die behoren tot de West-Vlaamse economische pendelgewesten, 2015

Economische kern	Economisch pendelgewest
Brugge	Beernem, Blankenberge, Damme, De Haan, Jabbeke, Knokke, Oostkamp, Torhout, Zedelgem en Zuienkerke
Kortrijk	Avelgem, Deerlijk, Harelbeke, Lendeledede, Menen, Spiere-Helkijn, Wevelgem en Zwevegum
Roeselare	Ardooie, Hooglede, Izegem, Ledegem, Lichtervelde, Moorslede en Staden
Oostende	Bredene, Gistel, Ichtegem, Middelkerke en Oudenburg
Waregem	Anzegem, Dentergem en Oostrozebeke
Ieper	Heuvelland, Langemark-Poelkapelle, Mesen, Poperinge, Vleteren en Zonnebeke
Veurne	Alveringem, De Panne, Koksijde en Lo-Reninge
Tielt	Meulebeke, Pittem en Ruiselede

Bron: eigen bewerking van het bronbestand opgemaakt door het Steunpunt Werk

Illustratie 1: pendelgewesten in West-Vlaanderen

Slechts enkele West-Vlaamse gemeenten liggen **niet in het pendelgebied** van een van die economische kernen, zoals **Wervik, Wingene of Ingelmunster**.

Dat komt omdat hun uitgaande pendelstroom op twee economische kernen gericht is, maar net de drempel van 15% niet haalt.

Diksmuide, Koekelare, Kortemark en Houthulst vallen op als centrale zone zonder economische kern en zonder duidelijke pendelgerichtheid. Het is **landelijk overgangsgebied** tussen noord en zuid. Diksmuide stuurt 11% van zijn loontrekkenden naar economische kern Veurne. Koekelare (12%) is eerder gericht op Oostende. Kortemark (14%) en Houthulst (10%) zijn eerder op Roeselare gericht. Ondanks de ruimtelijke spreiding is er toch een zekere **hiërarchie** onder de economische kernen. **Brugge en Kortrijk** zijn de twee grote economische kernen met **minstens 40.000 jobs** voor loontrekkers. Ze onderscheiden zich van vier middelgrote kernen: **Roeselare, Oostende, Waregem en Ieper** tellen 15 à 30.000 jobs. Veurne en Tielt zijn twee kleine kernen met minder dan 10.000 jobs. Roeselare telt minder inwoners, maar biedt meer loontrekkende tewerkstelling dan Oostende.

Brugge en Kortrijk zijn ook de enige economische pendelgewesten met meer dan **200.000 inwoners**. In Zuienkerke en Damme pendelt meer dan 40% van de loontrekkenden naar Brugge. Ichtegem (14%), Wingene (12%), Gistel (12%) en kern Oostende (12%) sturen net geen 15% pendelaars naar Brugge. Kortrijk kent geen enkele gemeente met meer dan 30% pendel. Enkele gemeenten sturen net geen 15% pendelaars naar Kortrijk, zoals Wervik (13%), Anzegem (12%) en Ingelmunster (11%).

Roeselare en Oostende volgen met zo'n **150.000 inwoners** in hun economische pendelgewest. Regio Roeselare omvat geen enkele gemeente met meer dan 30% pendel. Enkele gemeenten sturen net geen 15% pendelaars naar Roeselare, zoals Kortemark (14%), Ingelmunster

(12%) en Zonnebeke (12%). Bredene, Gistel en Oudenburg sturen meer dan 30% pendelaars naar Oostende. De Haan (14%) en Koekelare (12%) sturen net geen 15% pendelaars naar Oostende.

Ieper en Waregem hebben elk zo'n **80.000 inwoners** in hun economische pendelgewest. Ze verschillen sterk.

Waregem kent zwakkere pendelrelaties met de omgeving, rond de 20%.

De pendelrelaties tussen **Ieper** en omgeving zijn even sterk als rond Brugge of Oostende: Heuvelland, Mesen en Vleteren sturen meer dan 30% pendelaars. Lo-Reninge (14%) en Wervik (11%) halen net geen 15%.

Veurne en Tielt hebben economische pendelgewesten van zo'n **50.000 inwoners**. Ook deze verschillen sterk.

Tielt kent zwakke pendelrelaties met de omgeving, net boven de 15%. **Veurne**, met zijn goed uitgebouwd industrieterrein, polariseert zijn omgeving sterker: Alveringem is bijvoorbeeld goed voor 29%, terwijl Diksmuide (11%) de drempel van 15% niet haalt.

Ondanks de **polarisatie** (het fenomeen waarbij de kernsteden het centrale punt en aantrekkingspool zijn voor hun regio) zijn sommige economische pendelgewesten met elkaar verweven:

- **Brugge en Oostende:** omdat Bredene en Oudenburg meer dan 15% pendelaars leveren aan beide kernen. Bovendien stuurt De Haan (14%) net geen 15% pendelaars naar Oostende. Ichtegem (14%) en Gistel (12%) sturen net geen 15% naar Brugge. Aangezien Oostende (12%) zelf geen 15% pendelaars stuurt naar Brugge, is Brugge niet dominant over Oostende.
- **Kortrijk en Waregem:** omdat Deerlijk meer dan 15% pendelaars levert aan beide kernen. Anzegem (12%) stuurt bovendien ook bijna 15% pendelaars naar Kortrijk. Omdat Waregem (10%) zelf geen 15% pendelaars stuurt naar Kortrijk, is Kortrijk niet dominant over Waregem.
- **Kortrijk en Roeselare:** omdat

Ledegem minstens 15% pendelaars levert aan beide kernen. Bovendien stuurt Ingelmunster (12%) net geen 15% naar beide kernen. Aangezien Roeselare (6%) zelf geen 15% pendelaars stuurt naar Kortrijk, is Kortrijk niet dominant over Roeselare.

Sommige economische pendelgewesten zijn net **niet** met elkaar verweven:

- Ieper en Veurne: omdat Lo-Reninge (14%) net geen 15% pendelaars naar Ieper stuurt.
- Ieper en Roeselare: omdat Zonnebeke (12%) net geen 15% pendelaars naar Roeselare stuurt.
- Oostende en Veurne: Middelkerke (10%) stuurt net geen 15% pendelaars naar Veurne.
- Waregem en Tielt: Dentergem (10%) stuurt net geen 15% pendelaars naar Tielt.
- Tielt en Roeselare: Pittem (10%) stuurt net geen 15% naar Roeselare.

Besluiten

Door gebruik te maken van het begrip economische kern en ons toe te spitsen op loontrekkenden, kunnen we een recente en gedetailleerde geografie van werkend West-Vlaanderen maken. West-Vlaanderen heeft acht economische kernen, verspreid over de provincie, met een lichte voorkeur voor het zuiden. Deze kernen polariseren West-Vlaanderen met soms sterke pendelrelaties vanuit de omliggende gemeenten. Brugge, Kortrijk en Oostende, die volgens de traditionele geografische methode naar voor komen, zijn ook economische pendelgewesten. Maar, door op de morfologie te focussen, gaat die traditionele benadering voorbij aan de realiteit dat Roeselare ondertussen een belangrijkere economische kern is dan Oostende. Bijgevolg polariseert Roeselare nu ook een economisch pendelgewest dat evenveel inwoners telt als Oostende. Aanvullend zijn er rond economische kernen Waregem, Ieper, Veurne en Tielt ook kleinere economische pendelgewesten te vinden.

Bovendien blijken Brugge-Oostende, Kortrijk-Roeselare en Kortrijk-Waregem via een of meerdere pendelgemeenten verweven economische pendelgewesten te zijn. Enkele individuele gemeenten tonen geen duidelijke gerichtheid op een economische kern. Diksmuide en drie van de buurgemeenten zijn het enige grotere gebied zonder economische kern en zonder duidelijke pendelgerichtheid op een kern in de omgeving.

Beleidsrelevantie? Enkele suggesties

De uitgestrektheid van pendelgewesten als Ieper of Brugge toont aan hoeveel afstand tussen woon- en werkplaats wordt overbrugd. Is dit aan te houden in een omgeving die steeds meer inzet op ruimtelijke duurzaamheid? Zou het niet wenselijk zijn om meer woonaanbod te voorzien in de economische kernen, gekoppeld aan beter openbaar vervoer? Zorgt de huidige ontwikkeling op lange termijn er niet mee voor dat het platteland verder versteent door bijkomende woningen voor pendelaars? Wat is de relatie met de discussie over het leefbaar houden van dorpen? Anderzijds wijst de verwevenheid van

pendelgewesten Roeselare-Kortrijk-Waregem en van Brugge-Oostende op relaties tussen de economische kernen. Dit biedt perspectief voor **schaalvergroting** van het gevoerde ruimtelijke en economische beleid. In Kortrijk en Waregem realiseert intercommunale **Leiedal** een gemeenschappelijke ruimtelijke visie. Hier zou nog de regio Roeselare op geënt kunnen worden. In het geval van Brugge en Oostende is er nog werk aan de winkel. De koppeling van de naam van de luchthaven van Oostende aan Brugge was een eerste significant economisch signaal. Ook de samensmelting van de twee RESOC's van Oostende en Brugge tot de nieuwe entiteit **RESOC Noord-West-Vlaanderen** duidt op een kentering. Een dergelijke schaalvergroting biedt kansen om tot een grotere kritische massa te komen. Dat verbetert de concurrentiepositie van de as Brugge-Oostende tegenover Gent. Deze embryonale stedelijke netwerken kan men nog uitbreiden volgens de gedetecteerde relaties. Ieper en Tielt kunnen aansluiten bij het netwerk Roeselare-Kortrijk-Waregem, en Veurne bij het netwerk Brugge-Oostende. Zo ontstaan er **twee lobben: noord en zuid**.

Om de onbestemdheid van het gebied rond **Diksmuide** op te lossen zijn er drie opties. Ofwel aansluiten op bestaande kernen via lange afstandspendel naar Roeselare, Oostende en Veurne. Of Diksmuide uitbouwen tot een kleine economische kern die zelf wat randgemeenten polariseert en aansluit bij de noordelijke lob. Ofwel een ondersteunende rol opnemen in de economische kern Veurne. Tenslotte is dit ruimtelijke beeld indicatief voor mogelijke **gemeentefusies**: werkgemeenten die tot dezelfde economische kern behoren (Kuurne + Kortrijk, Wielsbeke + Waregem) of pendelgemeenten die op dezelfde economische kern gericht zijn: hiervan zijn genoeg voorbeelden te vinden.

Met dank aan Wouter Vanderbiesen van Steunpunt Werk (KUL). Voor de gehanteerde methode en de talrijke bronnen van dit artikel verwijzen we naar de uitgebreidere versie in de digitale editie: www.westvlaanderenwerkt.be.